Angerenstein
Zorg en Welzijn

METHODISCH BEGELEIDEN

Boom beroepsonderwijs

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur(s): J. Bolt, T. Cremers, V. Landsmeer-Dalm, L. v. Engelen, A. Klaassen, S. de Koning, N. de Kroon, N. Koopman, S. v. Mameren, I. Mulder, J. Noordzij, K. Stolk
Eindredactie: V. Landsmeer-Dalm en M. Farla-Machielsen

Bronvermelding: MauritsvanHout, SigitAnggaraNurfauzy|Shutterstock, VITILITY

Titel: Methodisch begeleiden
ISBN: 978 90 372 6260 5
Eerste druk/eerste oplage

© Boom beroepsonderwijs 2022
Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUD

	Voorwoord	**10**
Thema 1	**Methodisch handelen en vraaggericht werken**	**16**
1.1	Methodisch werken	17
1.2	Stappen van methodisch werken	20
1.3	Vraaggericht werken volgens een plan	25
1.4	Kritische beroepssituatie	28
1.5	Verdieping: In de praktijk: Methodisch maatwerk	29
Thema 2	**Gegevens verzamelen**	**32**
2.1	Cliëntgegevens	33
2.2	Methodisch gegevens verzamelen	36
2.3	Rubriceren en analyseren van gegevens	42
2.4	Samenvatten en rapporteren	45
2.5	Kritische beroepssituatie	46
2.6	Verdieping: In de praktijk	48
Thema 3	**Signaleren en observeren**	**50**
3.1	Waarnemen, signaleren en interpreteren	51
3.2	Observeren	52
3.3	Observatietechnieken	54
3.4	Observatiemethoden	55
3.5	Factoren die de observatie kunnen beïnvloeden	57
3.6	Het verwerken van informatie	59
3.7	Vastleggen van informatie	61
3.8	Kritische beroepssituatie	62
3.9	Verdieping in de praktijk: In de praktijk	64
Thema 4	**Behoeften en doelen formuleren**	**66**
4.1	Van gegevens naar ondersteuningsvraag	67
4.2	Werken met de PES-formule	68
4.3	Doelen stellen	71
4.4	Werken met SMART	73
4.5	Werken met RUMBA	76
4.6	Kritische beroepssituatie	77
4.7	Verdieping: In de praktijk	78

Thema 5 Verschillende Plannen **80**
5.1 Werken met een plan 81
5.2 Andere plannen 83
5.3 De vijf W-vragen 86
5.4 Een plan bijstellen 88
5.5 Kritische beroepssituatie 89
5.6 Verdieping: In de praktijk 91

Thema 6 Evalueren en bijstellen **94**
6.1 Van evalueren kun je leren 95
6.2 Product- en procesevaluatie 97
6.3 Evaluatiecriteria 98
6.4 Manieren om te evalueren 100
6.5 Resultaten van de evaluatie 102
6.6 Het evaluatieplan 102
6.7 Kritische beroepssituatie 104
6.8 Verdieping: In de praktijk 105

Thema 7 Begeleiden en ondersteunen **108**
7.1 Inleiding begeleiden en ondersteunen 109
7.2 Eigen regie en zelfredzaamheid 111
7.3 Belastbaarheid en naastbetrokkenen 114
7.4 Flexibele ondersteuning 118
7.5 Kritische beroepssituatie 120
7.6 Verdieping: In de praktijk 122

Thema 8 Begeleidingssvormen in de maatschappelijke zorg **124**
8.1 Soorten begeleidingsvormen 125
8.2 Vrijwillige en onvrijwillige begeleiding 128
8.3 Online hulpverlening en e-coaching 130
8.4 Kritische beroepssituatie 132
8.5 Verdieping: In de praktijk 134

Thema 9 Begeleidingsdoelen **138**
9.1 Structuur bieden 139
9.2 Overlaten versus overnemen 143
9.3 Gedragsverandering stimuleren 145
9.4 Motiveren 147
9.5 Preventief werken 149
9.6 Kritische beroepssituatie 153

9.7 Verdieping: In de praktijk 154

Thema 10 Begeleidingsstijlen 158
10.1 Begeleidingsstijl 159
10.2 De autoritaire begeleidingsstijl 161
10.3 De permissieve begeleidingsstijl 164
10.4 De autoritatieve begeleidingsstijl 166
10.5 Kritische beroepssituatie 169
10.6 Verdieping: In de praktijk 171

Thema 11 Begeleiden van mensen en hun naasten 176
11.1 Participatie 177
11.2 De kracht van een sociaal netwerk 179
11.3 Het sociale netwerk in beeld 180
11.4 Het netwerk benutten 183
11.5 Kritische beroepssituatie 185
11.6 Verdieping: In de praktijk 186

Thema 12 Begeleiden van groepen 190
12.1 Groepsdynamica 191
12.2 Groepsproces 193
12.3 Teamrollen 196
12.4 Groepen onderzoeken 199
12.5 Kritische beroepssituatie 208
12.6 Verdieping: In de praktijk 209

Thema 13 Randvoorwaarden bij begeleidingsactiviteiten 212
13.1 Begeleidingsactiviteiten 213
13.2 Veiligheid 214
13.3 Structuur 215
13.4 Flexibiliteit 216
13.5 Hygiëne 218
13.6 Ergonomie 220
13.7 Kritische beroepssituatie 221
13.8 Verdieping: In de praktijk 222

Thema 14 Begeleiden bij zelfzorg 226
14.1 Ondersteunen bij het wassen 227
14.2 Wassen op bed, in bad en onder de douche 229
14.3 Ondersteunen bij aan- en uitkleden 232

14.4 Observeren tijdens persoonlijke zorg 234
14.5 Kritische beroepssituatie 235
14.6 Verdieping: In de praktijk 236

Thema 15 Begeleiden bij uiterlijke verzorging 238
15.1 Mondverzorging 239
15.2 Scheren 243
15.3 Haarverzorging 246
15.4 Oog-, oor- en neusverzorging 251
15.5 Nagelverzorging 253
15.6 Kritische beroepssituatie 256
15.7 Verdieping: In de praktijk 257

Thema 16 Begeleiden bij voeding 260
16.1 Gezond eten 261
16.2 Voedingsstoffen en hun functie 267
16.3 Dieetleer en voedingsadviezen 274
16.4 Voedingsbehoefte en voedingsgewoonten 283
16.5 Bewaren, bereiden en nuttigen van de maaltijd 290
16.6 Kritische beroepssituatie 297
16.7 Verdieping: In de praktijk 299

Thema 17 Begeleiden bij wonen en huishouden 302
17.1 Schoonmaken 303
17.2 Wassen 307
17.3 Bedden opmaken en verschonen 311
17.4 Planten en dieren verzorgen 313
17.5 Kritische beroepssituatie 316
17.6 Verdieping: In de praktijk 317

Thema 18 Begeleiden bij financiën en administratie 320
18.1 Administratie 321
18.2 Administratieve taken 322
18.3 Financiële administratie 328
18.4 Kritische beroepssituatie 330
18.5 Verdieping: In de praktijk 331

Thema 19 Begeleiden bij participatie 334
19.1 Participatie 335
19.2 Inburgering 340

19.3 Kritische beroepssituatie 343
19.4 Verdieping: In de praktijk 344

Thema 20 Begeleiden bij dagbesteding 346
20.1 Zinvolle besteding van tijd 347
20.2 Activiteiten per deelgebied 348
20.3 Doelen halen met activiteiten 352
20.4 Soorten activiteiten 355
20.5 Activiteiten aanpassen 358
20.6 Organisatievormen 361
20.7 Kritische beroepssituatie 363
20.8 Verdieping: In de praktijk 364

Thema 21 Basistechnieken voor activiteiten 368
21.1 Materialen bij activiteiten 369
21.2 Activiteiten 374
21.3 Kritische beroepssituatie 387
21.4 Verdieping: In de praktijk 388

Thema 22 Begeleiden bij seksualiteit en kinderwens 390
22.1 Intimiteit en seksualiteit 391
22.2 Begeleiden bij intimiteit en seksualiteit 393
22.3 Factoren die seksualiteit beïnvloeden 398
22.4 Kinderwens 403
22.5 Kritische beroepssituatie 409
22.6 Verdieping: In de praktijk 411

Thema 23 Begeleiden bij rouw en verlies 416
23.1 Rouw 417
23.2 Rouwtaken 421
23.3 Integratief model 424
23.4 Rouwgebruiken 424
23.5 Kritische beroepssituatie 427
23.6 Verdieping: In de praktijk 428

Thema 24 Begeleidingsmethoden algemeen 430
24.1 Werken met begeleidingsinterventies 431
24.2 Diverse basismethodieken voor begeleiden 433
24.3 Werken met interventiebanken 441
24.4 Kritische beroepssituatie 442

24.5 Verdieping: In de praktijk 444

Thema 25 Begeleidingsmethoden GHZ 446
25.1 De terugvraagmethode 447
25.2 Geef me de 5 449
25.3 Het programma Perspectief 450
25.4 Gentle teaching 452
25.5 Triple-C 453
25.6 Eigen initiatief 455
25.7 Son-Rise 457
25.8 Zintuigstimulering 459
25.9 Kritische beroepssituatie 462
25.10 Verdieping: In de praktijk 464

Thema 26 Begeleidingsmethoden GGZ 466
26.1 Op eigen benen 467
26.2 Herstelondersteunende begeleiding 468
26.3 Individuele Rehabilitatie Benadering 471
26.4 Community support 476
26.5 Assertive Community Treatment 479
26.6 Systeemgericht werken 481
26.7 Kritische beroepssituatie 485
26.8 Verdieping: In de praktijk 486

Thema 27 Begeleidingsmethoden Ouderen 488
27.1 Werken met begeleidingsinterventies 489
27.2 Warme zorg 489
27.3 De methode Plezierige activiteiten 491
27.4 Realiteitsoriëntatietraining 494
27.5 Validation 496
27.6 Reminiscentie 499
27.7 Kritische beroepssituatie 502
27.8 Verdieping: In de praktijk 503

Index 505

VOORWOORD

Angerenstein Zorg & Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de volgende kwalificatiedossiers:
- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk
- Verzorgende-IG.

Voor de begeleider en persoonlijk begeleider maatschappelijke zorg is vakkennis van uiteenlopende onderwerpen van groot belang. Dit vormt de basis voor het handelen in de beroepspraktijk, waarbij de cliënt met zijn wensen en behoeften centraal staat. De bronnenboeken van Angerenstein Zorg & Welzijn bevatten alle benodigde theorie voor de beginnende beroepsbeoefenaar.

De serie leermiddelen voor het kwalificatiedossier Maatschappelijke zorg bestaat uit zes bronnenboeken met online aanvullende verwerkingsopdrachten:

Boek	Begeleider maatschappelijke zorg (niveau 3)	Persoonlijk begeleider maatschappelijke zorg (niveau 4)
Mensen	x	x
Methodisch begeleiden	x	x
Communicatie en gedrag	x	x
Professional maatschappelijke zorg	x	x
Kijk op mensen		x
Mensen professioneel ondersteunen		x

Koppeling kwalificatiedossier 2022

Elk thema heeft een koppeling met één of meerdere werkprocessen van het kwalificatiedossier. Hieronder tref je per thema aan met welk werkproces(sen) deze is gekoppeld.

		Basisdeel										Begeleider maatschappelijke zorg					Persoonlijk begeleider maatschappelijke zorg					
		B1-K1-W1	B1-K1-W2	B1-K1-W3	B1-K1-W4	B1-K1-W5	B1-K1-W6	B1-K1-W7	B1-K1-W8		B1-K2-W1	B1-K2-W2		P1-K1-W1	P1-K1-W2	P1-K1-W3	P1-K1-W4		P2-K1-W1	P2-K1-W2	P2-K1-W3	P2-K1-W4	P2-K1-W5	P2-K1-W6
1	Methodisch handelen en vraaggericht werken	x												x										
2	Gegevens verzamelen	x												x					x					
3	Signaleren en observeren	x												x										
4	Behoeften en doelen formuleren	x												x										
5	Verschillende plannen						x							x										
6	Evalueren en bijstellen								x															
7	Begeleiden en ondersteunen				x											x								
8	Begeleidingssvormen in de maatschappelijke zorg				x											x								
9	Begeleidingsdoelen				x											x								
10	Begeleidingsstijlen				x										x	x								
11	Begeleiden van mensen en hun naasten	x			x											x								
12	Begeleiden van groepen				x										x									
13	Randvoorwaarden bij begeleidingsactiviteiten		x	x	x										x									
14	Begeleiden bij zelfzorg		x																					
15	Begeleiden bij uiterlijke verzorging		x																					
16	Begeleiden bij voeding		x																					
17	Begeleiden bij wonen en huishouden			x																				
18	Begeleiden bij administratie			x	x											x								
19	Begeleiden bij participatie				x										x									
20	Begeleiden bij dagbesteding				x										x									
21	Basistechnieken voor activiteiten				x										x									
22	Begeleiden bij seksualiteit en kinderwens		x																					
23	Begeleiden bij rouw en verlies		x																					
24	Begeleidingsmethoden algemeen				x											x								
25	Begeleidingsmethoden GHZ				x											x								
26	Begeleidingsmethoden GGZ				x											x								
27	Begeleidingsmethoden ouderen				x											x								

Methodisch begeleiden

Als (persoonlijk)begeleider sluit je jouw begeleiding en ondersteuning zo goed mogelijk aan op de wensen en behoeften van de cliënt. Dit doe je door methodisch te werken. Op die manier krijg je een compleet beeld van de situatie, de cliënt en zijn omgevingsfactoren. Ook kun je de begeleiding zo persoonsgericht mogelijk maken. Het boek '*Methodisch begeleiden*' besteed aandacht aan alle stappen van het methodisch werken en gaat daarnaast in op de specifieke situaties waar je als (persoonlijk) begeleider vaak ondersteuning of begeleiding aan de cliënt biedt. Denk hierbij aan begeleiden bij zelfzorg, uiterlijke verzorging, voeding of dagbesteding. Tot slot is er aandacht voor diverse begeleidingsmethoden.

De beschreven theorie en verwerkingsopdrachten zijn gebaseerd op de visie waarbij de cliënt centraal staat en zo veel mogelijk zijn eigen regie behoudt.

De cliënt centraal

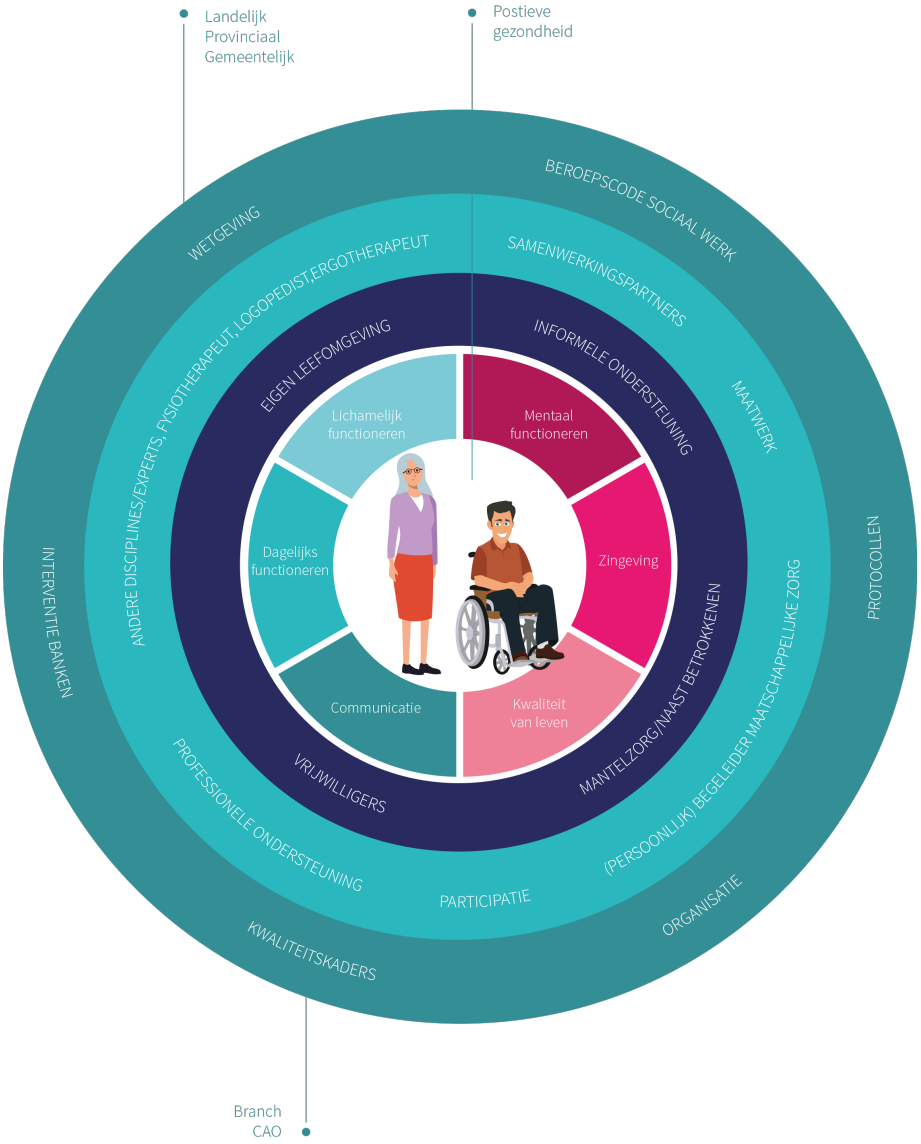

De cliënt centraal

De cliënt en zijn ondersteuningsvraag staan tijdens jouw werk als (persoonlijk)begeleider centraal. Met behulp van de uitgangspunten van ‘de Positieve Gezondheid’ ga je als begeleider met de cliënt in gesprek om te achterhalen welke ondersteuning voor hem belangrijk is. Uitgangspunt hierbij is dat de cliënt zo veel mogelijk de regie blijft behouden over zijn eigen leven. De ondersteuning komt in de eerste plaats vanuit de eigen leefomgeving (interprofessioneel) en in de tweede plaats vanuit de professional(s).

Opbouw theorie

Een thema bestaat uit drie onderdelen:

1. basistheorie
2. kritische beroepssituatie
3. verdieping in de praktijk.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor de begeleider maatschappelijke zorg . De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en zijn vet gemaakt.

Wanneer je in de linker kantlijn dit icoontje ziet, kun je in de bijhorende digitale leeromgeving een online aanvulling vinden in de vorm van een filmfragment, verwijzing naar een website of een document.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen. Elke KBS heeft een koppeling met een kernwaarde en één van de artikelen uit de beroepscode voor de sociaal werker. Door alle thema's van alle boeken te doorlopen heb je met elke artikelen ten minste één keer geoefend en ben je volledig bekend met de beroepscode. Online vind je bij elke KBS aanvullende opdrachten. De structuur van de opdrachten volgt de stappen van het ethisch redeneren. Op die manier oefen je als beginnend beroepsbeoefenaar regelmatig met deze manier van redeneren, leer je diverse situaties goed te doorzien en kun je beredeneerd handelen en de link leggen met de artikelen uit de beroepscode voor de sociaal werker.